

Петрова Сніжанна Георгіївна

Студентка філософського факультету

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0009-0004-5415-8521>

e-mail: snizhanna.petrova@gmail.com

Мельник Віктор Мирославович

Кандидат політичних наук, асистент кафедри політології

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0000-0001-5640-0351>

e-mail: melnyk1996ethnology@gmail.com

**ЩОДО ПАПСЬКОЇ ПОЛІТИКИ МИРУ:
«СПРАВЕДЛИВА ВІЙНА» НА ПРАКТИЦІ**

Резюме

У статті досліджуються розбіжності між класичним підходом *jus ad bellum* і реаліями сучасних асиметричних конфліктів, що висуває необхідність переоцінки самої концепції легітимності військового втручання. Особлива увага приділяється теорії «Справедливої війни» в інтерпретації Католицької Церкви, яка, попри свою тривалу традицію, потребує нового осмислення в умовах зміненої геополітичної динаміки. Через аналіз публічної риторики Папи Франциска щодо російсько-української війни ця доктрина не лише роз'яснюється, а й актуалізується як моральний орієнтир, що стикається з викликами сучасності. Простежується еволюція католицького розуміння війни і миру, а також порівнюється позиція Папи Франциска з підходом Папи Івана Павла II, враховуючи не лише богословські відмінності, але й політичний контекст, в яких діяли обидва Понтифіки.

Значний акцент зроблено на особливостях інтерпретації Папою Франциском збройного конфлікту, яка часто абстрагується від конкретної політичної ситуації, що породжує неоднозначність сприйняття його позиції. У цьому контексті розглянуто, наскільки політика Ватикану, як

неконфронтаційного, але морально впливового актора на міжнародній арені, відображає як традиційне розуміння «Справедливої війни», так і модерні підходи до моральної оцінки застосування сили. Висвітлюється складна еволюцію військово-політичного мислення й релігійної етики в умовах сучасних війн, а також наголошується на вразливості сучасного дискурсу військової легітимності до стратегічної інструменталізації з боку агресора.

Ключові слова: справедлива війна; переговори; моральна легітимність; католицька доктрина; Папа Франциск; російсько-українська війна.

Вступ

Актуальність проблематики визначається зростаючим дисонансом між нормативно-правовими конструктами *jus ad bellum* та практичною хаотичністю сучасних геополітичних колізій, що обумовлює необхідність перегляду традиційних парадигм легітимації військового втручання. Дискурс навколо релевантності досліджуваної проблематики визначається синтезом антропологічних, релігійно-філософських та політичних імперативів, що зумовлюють епістемологічні засади сучасної гуманітаристики. В епоху глобальних трансформацій, які супроводжуються конфліктними тенденціями та кризовими феноменами, аналіз категорій справедливості, моральної легітимації та геополітичної суверенності набуває значної методологічної значущості. Інституціоналізована парадигма інтерпретації військової справедливості, сформована у лоні середньовічної схоластики та що еволюціонувала в сучасне міжнародне право, актуалізує проблематику легітимності застосування насильства в умовах асиметричних збройних конфліктів, що визначаються не лише класичними юридико-нормативними чинниками, а релігійними установами на правах морального авторитету та джерела політичної влади. Історико-правовий аналіз концепції «Справедливої війни» виявляє її кореляцію із фундаментальними постулатами морального дуалізму, закоріненого у філософсько-теологічній традиції Августиніанства та Томізму. Теоретичні орієнтири даної доктрини базуються на категоріях об'єктивної правоти, телеологічного виправдання насильства та еклезіастичного мандату державної влади щодо підтримання універсального блага. Сучасна правова рецепція цієї концепції є декларативно втіленою у нормотворчих механізмах міжнародних організацій, зокрема ООН, та втіленою у модерні доктринальні положення Католицької Церкви стосовно стратегій розв'язання військових конфліктів. Однак, цивілізаційна кон'юнктура останніх десятиліть зумовлює ерозію нормативної універсальності концепту «Справедливої війни» через його невідповідність до практичних реалій сучасності.

Екзистенційний вимір сучасних воєнних конфліктів висвітлює антиномічний характер дилеми між стратегічною доцільністю та моральною обґрунтованістю використання військової сили. Поляризація геополітичних акторів, що дедалі більше відходять від нормативних рамок класичного *jus ad bellum*, зумовлює необхідність перегляду традиційних концептів легітимності військових дій. Імперативи міжнародної безпеки дедалі частіше дискредитуються через казуїстичні маніпуляції доктринальними постулатами, що призводить до девальвації самого поняття воєнної справедливості. У цьому контексті постає питання про хиткість категорії «нейтралітету» в умовах, коли моральна і правова відповідальність за ескалацію агресії децентралізується через інформаційні війни та механізми гібридного впливу.

Відповідно, актуальність розглядуваної проблематики не обмежується суто правовими або моральними аспектами, а виходить на рівень цивілізаційної рефлексії щодо фундаментальних засад міжнародного порядку. Динаміка сучасних конфліктів демонструє кричущу невідповідність між нормативними положеннями *jus in bello* та емпіричним досвідом ведення військових дій, що провокує потребу у глибокій реінтерпретації самої концепції справедливості у війні. Перманентна криза традиційних морально-правових конструктів під впливом асиметричних загроз, зокрема інформаційно-психологічних маніпуляцій, детермінує необхідність формування нової етичної парадигми, здатної інтегрувати принципи гуманізму із жорсткими реаліями сучасного силового протистояння.

Епістемологічний аналіз актуальних наукових розвідок, присвячених рецепції концепту Справедливої війни у контексті російсько-українського конфлікту, виявляє тенденцію до герменевтичної поляризації між нормативно-догматичним дискурсом католицької доктрини та прагматично-реалістичними явищами сучасної геополітики. У низці фундаментальних студій, зокрема в еkleзіастичних енцикліках та соціально-доктринальних компендіумах, простежується акцентуація на телеології пацифістського консенсусу, що, однак, детермінується ідеалізмом, позбавленим субстанційного аналізу агресивних векторів військово-політичного протистояння. Концептуальний розгляд папських висловлювань щодо перемовних механізмів та нейтралізації конфліктної напруги виявляє латентну інтенцію до морально-релятивістської еквіваленції агресора до жертви, що зумовлює дискусію щодо правочинності такої інтерпретації *jus ad bellum*.

Дискурсивний аналіз релевантних публікацій демонструє існування парадигмальної розбіжності між класичними теоріями «Справедливої війни» в еkleзіастичці та адаптацією теорії до сучасної воєнно-політичної арени. Якщо в теоретичних напрацюваннях Томи Аквінського та Августина Блаженного легітимізаційні критерії застосування військової сили

стосуються морально-онтологічної необхідності протидії чітко визначеному злу, то більш комплексна сучасність зображує модерну теологічну рефлексію як зведену до релятивістського пацифізму. Висловлювання Папи Франциска щодо переговорного потенціалу в контексті російсько-української війни демонструють неадекватний щодо реалій конфлікту нахил у бік універсального умиротворення, які не враховують еволюцію політично-військового контексту у 21-му столітті, що робить їх не релевантними щодо класичних доктринальних постулатів Католицької Церкви.

Мета дослідження — визначити доктринальні засади теорії «Справедливої війни» та контекстуалізувати сучасне розуміння теорії Католицькою Церквою через аналіз папського погляду на конфлікт, мир та переговори стосовно російсько-української війни.

Методи дослідження

У представленому дослідженні застосовується багатовекторний методологічний інструментарій, що поєднує дискурсивний, історико-генетичний та компаративний підходи, кожен із яких відіграє визначальну роль у розгляді теоретичних засад та інтерпретації отриманих результатів. Дискурсивний аналіз дозволив здійснити критичне осмислення релігійно-філософських концептів, що детермінують позицію Папи Франциска щодо миротворчого процесу, акцентуючи увагу на структурних елементах його аргументації та їх відповідності доктрині «Справедливої війни». Історико-генетичний метод уможливорює прослідкувати еволюцію католицького вчення про війну та мир, реконструюючи логічні взаємозв'язки між концепціями Августина Блаженного, Томи Аквінського та сучасними інтерпретаціями соціальної доктрини Церкви.

Компаративний аналіз дозволяє здійснити зіставлення миротворчої риторики Папи Франциска із позицією його попередників, зокрема Папи Івана Павла II, для виявлення трансформаційних зсувів у католицькій парадигмі моральної оцінки війни. Застосування структурно-функціонального підходу сприяє ідентифікації ролі Ватикану як актора міжнародної політики, що впливає на геополітичний ландшафт, уникаючи прямої конфронтації. У синтезі із нормативно-правовим аналізом, спрямованим на дослідження положень Катехизму Католицької Церкви та міжнародних правових актів, методологія дослідження уможливорює всебічний критичний розгляд феномену «Справедливої війни» у сучасному контексті.

Результати дослідження

Під час телевізійного інтерв'ю Папи Франциска 2024 року на Radio Télévision Suisse (RTS) ведучий програми, Лоренцо Буккелла, зробив наступний коментар щодо російсько-української війни: «Дехто в Україні просить мужності здатися, підняти білий прапор, а інші кажуть, що це

легітимізує сильнішого», тобто Росію. Буккелла поцікавився думкою Папи з цього приводу, на що останній відповів: «Це одна з інтерпретацій. Але я вважаю, що сильніший той, хто бачить ситуацію, хто думає про людей, хто має сміливість білого прапора, щоб вести переговори. І сьогодні переговори можливі за допомогою міжнародних сил. Слово «переговори» — це мужнє слово. Коли ти бачиш, що ти переможений, що справи не йдуть добре, треба мати мужність вести переговори. Вам може бути соромно, але скількима смертями це закінчиться? Ведіть переговори вчасно, шукайте якусь країну, яка може бути посередником. Сьогодні, наприклад, у війні в Україні є багато тих, хто хоче бути посередником. Туреччина запропонувала себе для цього. І інші. Не соромтеся вести переговори до того, як стане гірше» [1; 2].

Перш ніж перейти до аналізу телевізійного інтерв'ю Папи Франциска 2024 року на R.T.S., важливо спочатку розглянути доктринальні положення католицької релігійної традиції, а саме концепції війни і миру, які розглядаються в рамках, що підкреслюють сакральність людського життя, прагнення до справедливості й сприяння злагоді. Двома основними документами на цю тему, які відповідають теорії «Справедливої війни», є Катехизм Католицької Церкви (оприлюднений Папою Іваном Павлом II у 1992 році) та Компендіум соціальної доктрини Церкви (підготовлений Папською радою «Справедливість і мир» у 2004 році). Як представлено у Катехизмі Католицької Церкви у визначенні П'ятої заповіді (Частина 3, Розділ 2, Стаття 5), католицьке вчення про війну і мир ґрунтується на визнанні невід'ємного права на життя і, відповідно, наслідків, які несе за собою реалізація цього права [3, с. 544]. Католицька традиція засуджує акти насильства, тероризму і агресії, які порушують святість людського життя і підривають загальне благо, у § 2258: «Людське життя є священним, бо від самого початку в ньому присутня творча дія Бога і воно назавжди залишається в особливих стосунках з Творцем, який є його єдиним кінцем. Тільки Бог є Господом життя від його початку і до кінця: ніхто і ні за яких обставин не може привласнити собі право безпосередньо знищувати невинну людську істоту» [3, с. 544].

Розглядаючи католицьку традицію сприяння справедливості та захисту миру шляхом визначення моральних умов застосування сили, термінологія «Справедлива війна», запропонована св. Августином (бл. III–IV ст.) й розвинута як теорія св. Томою Аквінським (бл. XIV ст.), надає критерії для цих визначень [4; 5, с. 134–192; 258–319; 1301–1380]. Св. Августин вводить термін «Справедлива війна» у праці Про град Божий, закладаючи філософське підґрунтя для появи цієї концепції в християнській теології [6; 4, с. 134–192, 258–319, 1301–1380]. Він стверджував, що насильство не повинно бути реактивним і може застосовуватися лише після ретельного розгляду

Богом призначеною владою (і.е, монархіями та урядами) [6; 4, с. 1329-1330, 1335-1342]. Хоча силу слід застосовувати з розумом, обов'язком доброго християнина є захист миру і сприяння справедливості відповідно до природних законів. У Сумі теології (*Summa Theologiae Secunda Secundae*: 1-91) Тома Аквінський, спираючись на працю святого Августина, формулює три необхідні умови, або «об'єктиви», для «справедливої війни»:

- має бути «проведена легітимною владою» (а не приватними особами);

- повинні мати «справедливу причину» (відплата за правопорушення);

- повинна здійснюватися агресорами з «правомірними намірами» (моральне просування добра або уникнення зла) [5].

Відповідно до вчення св. Августина, Т. Аквінський присвячує більшу частину свого аналізу з'ясуванню першої умови, приділяючи особливу увагу критичному питанню легітимності влади, при розв'язанні війни і захисті миру, оскільки «законно для неї [влади] вдаватися до меча для захисту... від внутрішніх заворушень, коли вона карає зловмисників... [і] проти зовнішніх ворогів» [5]. З цих відповідних позицій, звернення до насильства має розглядатися лише тоді, коли всі інші шляхи для досягнення миру вичерпані, і, як наслідок, ці дії не можуть вважатися порушенням П'ятої заповіді. Згодом теорія Справедливої війни була представлена християнською ідеологією як частина Катехизму Католицької Церкви, «Охорона миру» § 2302-17 Частини 3, Розділу 2, Статті 5 [3, с. 554–558]. Дотримуючись логіки терпимості до насильницьких дій, що застосовуються лише як крайній засіб, цей сегмент документа спершу встановлює головну роль «миру», який визначається як торжество справедливості та милосердя, а не просто як «відсутність війни» або «підтримання балансу сил між супротивниками» [3, с. 555]. Наголошуючи на просуванні справедливого порядку та захисті прав людини в миротворчих зусиллях, Церква посилює телеологічний підхід, який вона застосовує при розгляді феномену війни. Таким чином, роль «Уникнення війни», як зазначено в § 2309, забезпечує практичні наслідки для військових змагань і положення «доктрини справедливої війни», як зазначено в § 2309: «Суворі умови законної оборони військовою силою вимагають ретельного розгляду... [і] таке рішення... [підлягає] суворим умовам моральної легітимності. Водночас: шкода, завдана агресором нації чи спільноті націй, має бути довготривалою, серйозною і певною; всі інші способи покласти цьому край мають бути продемонстровані як недоцільні або неефективні; повинні існувати серйозні перспективи успіху; застосування зброї не повинно спричиняти зла і безладів, які є більш серйозними, ніж зло, яке потрібно усунути. Потужність сучасних засобів знищення має дуже велику вагу в оцінці цієї умови. Це традиційні елементи, перераховані в так

званій доктрині «справедливої війни» [3, с. 556]. Оцінка цих умов з точки зору моральної легітимності належить до розсудливого судження тих, хто несе відповідальність за загальне благо.

Спираючись на чотири умови легітимної війни і розвиваючи принципи, викладені Томою Аквінським, Катехизм Католицької Церкви визначає «законну оборону» як єдино виправданий тип військового конфлікту [3, с. 545-546, 555-556]. Покладаючи моральну відповідальність оцінювати використання військової сили на світових лідерів, а не на самих супротивників, Церква пропагує об'єктивний підхід до розгляду збройних конфліктів.

Проте, для чого аналізувати теорію «Справедливої війни» у зв'язку з конфліктами, які розгортаються в умовах сучасного суспільства? Якщо звернутися до більш пізніх публікацій Католицької Церкви, то у Компендіумі соціальної доктрини Церкви, оприлюдненому у 2004 році, досліджуються практичні аспекти у сучасних міжнародних відносинах, такі як резолюції ООН у Розділі одинадцятому, III, «Провал миру: Війна» [7]. Спираючись на ранні християнські погляди, що: «агресивна війна за своєю суттю є аморальною», текст прояснює актуальний аналіз війни в контексті модерної державності [3, с. 545-546; 7]. Компендіум ще раз наголошує, що: «у трагічному випадку, коли така війна спалахує, лідери держави, яка зазнала нападу, мають право і обов'язок організувати оборону, навіть із застосуванням сили зброї» [3, с. 545-546; 7]. Хоча Компендіум можна співставити з Катехизмом, він також посилається на документ, підготовлений Папською радою «Справедливість і мир», Міжнародна торгівля зброєю: Етичні роздуми, щоб надати розширений розгляд цього питання, а саме: «Важливо пам'ятати, що «одна справа вести війну для самозахисту, а зовсім інша — намагатися нав'язати панування іншій нації. Наявність військового потенціалу не виправдовує застосування сили для досягнення політичних або військових цілей. Так само, власне факт, що війна, на жаль, розпочалася, не означає, що між воюючими сторонами все справедливо» [8, с. 7 — 15].

Розширюючи аналіз через урахування сучасних умов, які впливають на акти агресії, інтерпретація цього явища в тексті спонукає читача до дослідження мотивів, що лежать в основі насильницької агресії, і стверджує цінність справедливості в сучасному суспільстві.

Умови доктрини «Справедливої війни» можуть бути враховані при дослідженні дій обох сторін військового конфлікту. Для того, щоб війна була виправданою, необхідно задовольняти всі чотири умови, і коли вони виконані, ця задача забезпечує «моральну легітимність» розв'язаній війні. Повертаючись до інтерв'ю Папи Франциска Швейцарській культурній програмі R.T.S. у 2024 році, йому поставили запитання про те, чи

повинна Україна капітулювати, чи ця дія легітимізує російське насильство [1; 2]. Перехід від прямої відповіді до абстрактного філософського мислення дозволив Папі Франциску послабити силу відповідальність Росії в рамках своєї відповіді. Папа Франциск був обережний, аби не вказувати безпосередньо на Росію чи Україну як на ініціатора чи розпалювача конфлікту, що триває. Використовуючи метафізику як щит, Папа Франциск уникає прямої вказівки на те, що Україна займає роль мирного пацифіста у його відповіді, що, в свою чергу, підкреслило б роль Росії як агресора. Проявляючи «мужність білого прапора», стверджує Папа, країна, яка обирає переговори, є сильнішою [1; 2]. Таким чином, «сила» України була б більшою, ніж Росії, оскільки капітулянт — це той, «хто думає про народ» [1; 2]. Представляючи переговори як нейтральну концепцію універсальної цінності, Папа Франциск оминає необхідність обговорення фактичного конфлікту і, відповідно, того, чи задовольняють дії Росії умови та принципи, виражені католицькою доктриною Справедливої війни [3, с. 556]. Перекладаючи відповідальність за миротворчість, вдається уникати обговорення загальної «моральної легітимності» війни, яку розв'язала Росія.

Не піддаючи Росію розгляду її дій через призму доктрини (або традиції) Справедливої війни, Понтифік використовує одну з умов доктрини для посилення своєї позиції. Положення про «серйозну перспективу успіху» Папа Франциск використовує назворот, заявляючи: «Коли ви бачите, що ви переможені, що справи йдуть не дуже добре, вам потрібно мати мужність вести переговори» [3, с. 556]. Виходячи з формулювання початкового питання, «дехто в Україні просить мужності здатися, підняти білий прапор», Папа Франциск, таким чином, стверджує, що українська «поразка» підтримує його міркування, адже капітуляція України є найкращим моральним рішенням у даній ситуації [1; 2]. Однак, станом на грудень 2024 року, Росія окупувала близько 18% української території і втратила 9% свого військового прогресу вже починаючи з березня 2022 року (загалом 54% окупованих територій були успішно відвойовані українськими військами в ході війни) [9]. Хоча Росія зберегла контроль над ключовими південними містами, такими як Маріуполь, її початкове просування через північні Сумську і Чернігівську області до столиці Києва і прилеглих територій, наблизившись до центру міста на відстань 31 км, зазнало краху, оскільки українські війська відновили контроль над столицею, а також над критично важливими об'єктами інфраструктури, такими як аеропорт Гостомель, траса Київ-Москва й житлові міста Буча та Ірпінь [10]. Крім того, якщо взяти до уваги попереднє умиротворення Росії міжнародним співтовариством щодо регіонів Криму, Донецької та Луганської областей, виникає питання: якщо підхід Папи Франциска не стримав Росію від продовження окупації чужої землі десять років тому, то чому він має спрацювати сьогодні? Більше того, враховуючи неповагу Росії до принципів *jus in bello* під час

бомбардувань цивільних районів та жорстокого поводження з військово-полоненими, оминаючи *jus in bello* на користь *jus ad bellum*, нейтральні «переговори», про які говорив Папа Франциск, повинні бути поставлені під сумнів. Зосереджуючись на умиротворенні та переговорах, Папа Франциск ігнорує доповіді про існуючий конфлікт: Росія здійснила масові вбивства, зґвалтування і тортури в нині деокупованих містах, таких як Буча та Ірпінь, або в утримуваних Росією Маріуполі та Лівобережжі Херсонщини [11; 12]. Здача української території означає не лише відмову від землі, але й від населення. Посилаючись на заклик Папи Франциска «думати про людей», що станеться з солдатами і цивільними, які залишаться на цих окупованих територіях? Він стверджує, що «вам може бути соромно, але скількома смертями це закінчиться?», проте він заперечує вибір українців залишитися і воювати саме для того, аби запобігти більшій кількості смертей [1; 2]. Чи ведуть росіяни кампанію «справедливої війни», чи український опір є «справедливою війною»?

Визначаючи теорію «Справедливої війни» з точки зору католицького вчення у Компендіумі соціальної доктрини Церкви, «одна справа — вести війну з метою самозахисту; зовсім інша — прагнути нав'язати домінування іншій нації» [7; 13]. Більше того, Катехизм Католицької Церкви § 2309 передбачає, що першою умовою «доктрини справедливої війни» є те, що «шкода, завдана агресором нації або спільноті націй, повинна бути тривалою, серйозною і певною» [3, с. 556]. Оскільки вимушений «самозахист» України відповідає цьому положенню, аргументи Папи, здається, відмовляють Україні в її праві на це, ігноруючи амбіції «домінування» Росії. Оскільки «оцінка... умов моральної легітимності [справедливої війни] належить до розсудливого судження тих, хто несе відповідальність за загальне благо», Папа Франциск, таким чином, нехтує одним із своїх обов'язків морального лідера, викладених у Катехизмі Католицької Церкви [3, с. 556]. Звільняючи Росію від ролі агресора, Понтифік уникає демонстрації того, чи дії Росії відповідають трьом іншим умовам, необхідних для «Справедливої війни».

Попередник Папи Франциска у 20-му столітті, Папа Іван Павло II, натомість активно використовував доктрину Справедливої війни для просування миротворчих стратегій для ширшої соціальної місії Церкви, а саме в повоєнні роки Другої світової війни та Холодної війни. Компендіум соціальної доктрини Церкви, підготовлений за дорученням Папи Івана Павла II, був необхідний для вирішення питань стосовно наступальних збройних конфліктів, ядерної війни та гонки озброєнь. Доктрина була закріплена Організацією Об'єднаних Націй, а також іншими міжнародними організаціями на тій підставі, що: «досягнення загального блага стало метою, недосяжною для окремих держав» [7; 14, с. 863-864]. Визнаючи справедливість базовою цінністю здорового суспільства і «вирішальним критерієм

моральності в інтерсуб'єктивній і соціальній сфері», Церква поклала значну відповідальність на міжнародне співробітництво з метою досягнення справедливого порядку під керівництвом ООН [7; 15, с. 282 — 283].

Однак 20 століття характеризувалося більшою присутністю оптимізму й сильнішою вірою в міжнародне співробітництво, ніж це є дійсністю сьогодні. Сучасна політична арена зазнала значних змін, адже неоліберальному світовому порядку було кинуте виклик із виникненням нових політичних гравців. Серед найяскравіших ілюстрацій цих змін — новий тип практик гібридної війни, що передбачає використання інформації як зброї, наприклад, організованими терористичними угрупованнями або авторитарними режимами. Теорія Справедливої війни не пояснює цю інноваційну форму насильства, позаяк контроль над інформаційним простором ще більше ускладнює можливість довести виконання першої умови доктрини: достовірність шкоди, завданої ворогуючою стороною, таким чином полегшуючи маніпуляції з ідентичністю «агресора» та «захисника». Стратегічне використання оманливих прийомів для зміни сприйняття несправедливих військових дій глобальною аудиторією дозволяє зацікавленій стороні здійснювати контроль над подальшими реакціями та наслідками, зловживаючи та корумпуючи невідомі елементи прогресивного суспільства.

З цієї точки зору виникає необхідність, аби Папа Франциск проявляв обережність, публічно висловлюючи свою думку щодо активних конфліктів [7, с. 282 — 283]. Як лідер своєї віри, він несе інституційні обов'язки, насамперед, обов'язок захищати авторитет і довіру до Католицької Церкви в очах громадськості [6]. Коли Папа пропонує визначити посередника для нагляду за переговорами, він реанімує застарілу концепцію, що ґрунтується на припущенні про довільну спроможність післявоєнного міжнародного співтовариства до співпраці. В умовах, коли альтернативні політичні гравці, такі як Росія, активно просувають свої експансіоністські інтереси на світовій арені, традиційна концепція переговорів зазнає змін через ерозію принципів, що лежать в основі миротворчих зусиль. Внаслідок публічного нейтралітету Папа Франциск постає корисним союзником Росії в її геополітичних амбіціях.

Висновки

Виходячи з аналізу доктринальних постулатів католицької теології, що розглядають концепт «Справедливої війни», висловлювання Папи Франциска демонструють певну тенденцію до абстрагування від геополітичних реалій конфлікту. Його риторика, позбавлена чіткої вказівки на агресора, контрастує з традиційними уявленнями про морально виправдану війну, які були сформульовані ще в працях Августина Блаженного та Томи Аквінського. Нейтралітет як риторична стратегія набуває дискусійного характеру, оскільки уникнення прямої кваліфікації дій Росії у межах

концепції «Справедливої війни» може спричинити викривлення мораль-но-етичних категорій у міжнародному дискурсі.

Подальше дослідження положень Катехизму Католицької Церкви та Компендіуму соціальної доктрини Церкви дозволяє встановити, що відповідальність за ухвалення рішень щодо застосування сили завжди має ґрунтуватися на принципі *ultima ratio*, тобто розгляді війни як крайнього засобу. Втім, ключові умови доктрини — наявність легітимної влади, справедливої причини, морального наміру та перспективи успіху — на сьогодні залишаються без всебічного розгляду з боку Ватикану. Нехтування критичним розглядом конфліктів з позиції цих нюансованих компонентів доктрини уможливорює її інструменталізацію, що не лише шкодить образу Церкви як морального авторитету, а й сприяє легітимації військової експансії.

Зважаючи на історичний контекст миротворчої діяльності попередників Папи Франциска, зокрема Папи Івана Павла II, можна зауважити значну зміну в парадигмі ватиканської дипломатії. Суттєві зміни у складі ключових світових політичних акторів, характеру регуляторних засобів та принципів практичного провадження військового конфлікту вимагають нових підходів щодо розгляду збройної агресії, які би адекватно відповідали емпіричній дійсності. Однак, внесення відповідних змін до релігійної доктрини Католицизму є не тільки складною задачею концептуально, але і може *вступити* в конфлікт із консервативною природою Церкви, яка забезпечує її життєздатність. Таким чином, Папа Франциск може постати вмотивованим користуватись універсалістсько-ідеалістичними риторичними прийомами та вже неактуальними концептами, що різко контрастує із практичною дійсністю, де такий підхід може виступати фактором, який сприяє легітимації сили над правом та справедливістю. У ситуації, де суверенітет однієї держави та її громадян брутально порушується, а голова Католицької Церкви робить абстрактні заклики до миру, ігноруючи своє моральне зобов'язання щодо різностороннього розгляду конфлікту з доктринальної позиції теорії «Справедливої війни», політичний конформізм Церкви перетворюється на зброю в руках агресора.

Список посилань/References

1. Cernuzio, S. (2024, 9 May). Pope asks for the courage to negotiate for Ukraine. Vatican News. URL: <https://www.vaticannews.va/en/pope/news/2024-03/pope-francis-ukraine-interview-rtsholy-see-response.html> (дата доступу: 10.11.2024).
2. Pope Francis (2024). Pope Francis, Interviewed by Lorenzo Buccella. Radio Télévision Suisse. URL: <https://www.rsi.ch/play/tv/-/video/un-estrattodellintervista-a-papa-francesco-1?urn=urn:rsi:video:2091800> (дата доступу: 12.11.2024).

3. Roman Catholic Church (2019). Catechism of the Catholic Church (2nd ed.). Libreria Editrice Vaticana. URL: <https://www.usccb.org/sites/default/files/flipbooks/catechism/> (дата доступу: 22.11.2024).
4. Augustine of Hippo (2003). Concerning the city of God against the pagans. London, England : Penguin Books, 1152 p.
5. Aquinas, T. (1947). Summa theologica: Literally translated by Fathers of the English Dominican Province.. New York : Benziger Brothers. URL: [https://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1225-1274,_Thomas_Aquinas,_Summa_Theologiae_\[1\],_EN.pdf](https://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1225-1274,_Thomas_Aquinas,_Summa_Theologiae_[1],_EN.pdf) (дата доступу: 25.12.2024).
6. Augustine of Hippo. Contra Faustum Manichaeum. Vol. 22. URL: <https://www.newadvent.org/fathers/140622.htm> (дата доступу: 22.11.2024).
7. Roman Catholic Church (2005). Compendium of the Social Doctrine of the Church. Libreria Editrice Vaticana. URL: https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/justpeace/documents/rc_pc_justpeace_doc_20060526_compendio-dott-soc_en.html (дата доступу: 01.11.2024).
8. Pontifical Council for Justice and Peace. (1994). The International Arms Trade: An Ethical Reflection. Libreria Editrice Vaticana.
9. Center for Preventive Action. War in Ukraine. 2022. URL: <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/conflict-ukraine> (дата доступу: 10.12.2024).
10. Demirjian K. & Lamothe D. (2024. 6 April). Pentagon says Russia has withdrawn from Kyiv and Chernihiv areas. The Washington Post. URL: <https://www.washingtonpost.com/national-security/2022/04/06/pentagon-russia-withdraws-kyiv-chernihiv/> (дата доступу: 10.12.2024).
11. Human Rights Watch (2022). Ukraine: Russian forces' trail of death in Bucha. 2022. URL: <https://www.hrw.org/news/2022/04/21/ukraine-russian-forces-trail-death-bucha> (дата доступу: 12.11.2024).
12. Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). UN Commission concludes war crimes have been committed in Ukraine, expresses concern over ongoing violations. United Nations Human Rights, 2022. URL: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/10/un-commission-concludes-war-crimes-have-been-committed-ukraine-expresses> (дата доступу: 12.11.2024).
13. Second Vatican Ecumenical Council (1966). Pastoral Constitution Gaudium Et Spes. Libreria Editrice Vaticana. URL: https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_en.html (дата доступу: 13.11.2025)
14. Pope John Paul II. (1991, 7 January).Centesimus Annus. Acta Apostolicae Sedis.
15. Pope John XXIII. (1963, 30 January). Encyclical Letter: Pacem in Terris. Acta Apostolicae Sedis.

Snizhanna Petrova

Student of the Faculty of Philosophy

Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)

<https://orcid.org/0009-0004-5415-8521>

e-mail: snizhanna.petrova@gmail.com

Viktor Melnyk

PhD in Political Science, Assistant Professor at the Department of Political Science

Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)

<https://orcid.org/0000-0001-5640-0351>

e-mail: melnyk1996ethnology@gmail.com

ON THE PAPAL POLICY OF PEACE: A “JUST WAR” IN PRACTICE

Abstract

The article examines the discrepancies between the classical jus ad bellum approach and the realities of contemporary asymmetric conflicts, highlighting the need to reassess the very concept of the legitimacy of military intervention. Particular attention is given to the theory of “Just War” as interpreted by the Catholic Church, which — despite its longstanding tradition — requires renewed reflection in light of a shifting geopolitical dynamic. Through an analysis of Pope Francis’s public rhetoric regarding the Russian-Ukrainian war, this doctrine is not only elucidated but also recontextualized as a moral compass that faces the challenges of the modern age. The article traces the evolution of Catholic understandings of war and peace and compares Pope Francis’s position with that of Pope John Paul II, taking into account not only theological differences but also the political contexts in which both Pontiffs operated.

A significant focus is placed on the particularities of Pope Francis’s interpretation of armed conflict, which often *abstracts* from specific political realities, contributing to the ambiguity in how his stance is perceived. In this

context, the study explores how the Vatican's policies — as those of a non-confrontational yet morally influential actor on the international stage — reflect both traditional interpretations of the “Just War” concept and modern approaches to the ethical evaluation of the use of force. The article underscores the complex evolution of politico-military thought and religious ethics in the context of contemporary warfare, and emphasizes the vulnerability of current discourses on the legitimacy of war to strategic instrumentalization by aggressor states.

Keywords: just war; negotiations; moral legitimacy; Catholic doctrine; Pope Francis; Russo-Ukrainian war.

Стаття надійшла до редакції 12.02.25

© Петрова С. Г., Мельник В. М., 2025